

Haruki Murakami və cəmiyyətin kimlik böhranı: postmodern dünya, fərd və sistem

Gülzar Yunusova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Annotasiya. Haruki Murakami postmodernist ədəbiyyatın ən görkəmli nümayəndələrindən biri olaraq əsərlərində postmodern dövrün mürəkkəbliyini və fərdin daxili dünyasını özünəməxsus şəkildə təsvir edir. Postmodern dövr böyük hekayələrin çöküşü, sabit ideologiyaların və sistemlərin zəifləməsi ilə xarakterizə olunur. Bu dövrdə insan daha əvvəl mövcud olan sosial və mədəni çərçivələrdən uzaqlaşaraq özünə yeni bir yer axtarır. Murakami öz qəhrəmanlarının kimliklərini tapmaq və varlıqlarını anlamağa çalışarkən qarşılaşdıqları daxili və xarici çətinlikləri ustalıqla qələmə alır. Murakaminin əsərlərində fərd cəmiyyətin ona təklif etdiyi müxtəlif rollarla mübarizə aparır, lakin bu mübarizə çox vaxt tənhalıq və yadlaşma hisslərinə yol açır. Murakami bəzən paralel dünyalar və reallıqla bağlı suallarla fərdin mövcudluğunun relativizmini işıqlandırır. Postmodern dünyada kimlik sabit deyil və daimi olaraq yenidən qurulmalıdır. Fərdin öz kimliyini tapmaq üçün qarşısına çıxan maneələr yalnız cəmiyyətin diktə etdiyi normativlərdən deyil, həm də daxili dünyasında yaşadığı qeyri-müəyyənliklərdən ibarətdir.

Murakaminin qəhrəmanları cəmiyyətin onlara biçdiyi rolları və gözləntiləri qəbul etməyərək öz daxili kimliklərini tapmağa çalışsalar da, bu proses həmişə müvəffəqiyyətlə nəticələnmir. Bu isə postmodern dövrün insanın öz varlığını anlamağa çalışan bir varlıq olaraq yerini tapa bilməməsi və cəmiyyətlə qarşı-qarşıya gəlməsi ilə bağlı dərin bəşəri sualları ortaya qoyur.

Açar sözlər: Haruki Murakami, postmodernizm, fərdi, kimlik, cəmiyyət

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 25.02.2025; qəbul edilib – 11.03.2025

Haruki Murakami and the Crisis of Identity in Society: The Postmodern World, the Individual, and the System

Gulnar Yunusova

Doctor of Philosophy in Philology
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi
E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Abstract. Haruki Murakami, as one of the most prominent representatives of postmodern literature, portrays the complexity of the postmodern era and the inner world of the individual in a distinctive way. The postmodern era is characterized by the collapse of grand narratives, the weakening of stable ideologies and systems. In this period, individuals distance themselves from the previously existing social and cultural frameworks and search for a new place for themselves. Murakami skillfully describes the internal and external struggles his protagonists face in their quest to find their identity and understand their existence. In Murakami's works, the individual struggles with the various roles society imposes on them, but this struggle often leads to feelings of loneliness and alienation. At times, Murakami uses questions about parallel worlds and reality to illuminate the relativism of the individual's existence. In the postmodern world, identity

is not fixed and must be constantly reconstructed. The obstacles the individual faces in finding their identity are not only those imposed by societal norms but also the uncertainties within their own internal world.

Murakami's protagonists, while rejecting the roles and expectations society assigns to them, attempt to find their inner identity, yet this process does not always lead to success. This raises profound human questions about the individual's inability to find their place in a world where they are constantly trying to understand their existence and confronting society in the process.

Keywords: Haruki Murakami, postmodern, individual, identity, society

Article history: received – 25.02.2025; accepted – 11.03.2025

Giriş / Introduction

1970-ci illərin sonlarında yaradıcılığa başlayan Haruki Murakami mövzu seçimi və yazı üslubu ilə gənc nəsil yazarlar arasında yeni bir cığır açmışdır. Buna görə də H.Murakami həm yapon, həm də Qərb tənqidçiləri tərəfindən “*postmodernist*” olaraq qiymətləndirilmişdir. Normaların və dəyərlərin qeyri-müəyyənliyi, daimi reallığın dağıdılması və eyni yolla yenisinin qurulması ilə xarakterizə olunan postmodernist yazının özəlliklərini ədəbiyyat və mədəniyyət üzrə yapon alimi M.Miyoshi transmilli və mədəniyyətlərarası anlayışlarına aid edilən ünsürlər kimi qeyd edirdi [8, s.153]. Başqa cür ifadə etsək, “*heç nə sabit deyildir, hər şey mümkündür və istənilən istiqamətdə inkişaf edə bilər*” [3, s.62]. Nəticə etibarilə bu ruhda yazı-

lan ədəbi mətnlər ancaq dəyişməni və çevrilməni təşviq etmir, eyni zamanda, dünya, cəmiyyətlər və mədəniyyətlər üzərində yeni bir perspektiv və yenidən qurulmağı hədəfləyir [3, s.64-65]. Postmodern xüsusiyyətlərlə bəslənən bir cəmiyyətdə böyüyən H.Murakami yaradıcılığında da postmodernist üsullara yönəlmişdir. M.C.Streçer yazırdı ki, H.Murakami postmodernizmin xarici sərhədlərini kəşf etmək üçün dil, janr, gerçəklik və fantaziya ilə eksperimentlər aparmışdır [12, s.356]. Bu mənada yazıçı mədəni sərhədləri aşmaq və transmədəniyyətlik sferasına yayılmaq üçün postmodern ədəbi xüsusiyyətlərdən istifadə edə bilən və öz nəslinin simvolik nümayəndəsi kimi dəyərləndirilir.

Əsas hissə / Main part

XX əsrin sonlarına doğru dünya ədəbiyyatında baş verən böyük dəyişikliklər postmodernizmin təsiri altında formalaşmışdır. Özünə-məxsus çoxsaylı xüsusiyyətlərlə bədii və fəlsəfi sahələrdə dərin izlər buraxan postmodernizm yapon ədəbiyyatında da təşəkkül tapmışdır. Çağdaş dünya ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biri olan Haruki Murakami 1970-ci illərin sonlarından başlayaraq qələmə aldığı əsərlərlə postmodern ədəbiyyatın kultuna çevrilmişdir.

H.Murakaminin yaradıcılığı cəmiyyətin və mədəniyyətin sürətli dəyişməsi fonunda fərdin qarşılaşdığı varlıq və kimlik böhranlarını, həmçinin postmodern dünyanın çətinliklərini və mürəkkəbliklərini əks etdirir. Yazıcının yazılarında fərdin daxili aləmi, sosial normativlərdən qaçış və bəşəriyyətin mənəvi boşluğu kimi

mövzular əsas yer tutur. Bu isə öz növbəsində postmodern dünyanın insanları necə formalaşdırması, onları sosial və mənəvi səviyyədə necə parçalayaraq özlərinə dair suallar çoxluğuna salması ilə bağlıdır. Murakami əsərlərində fərdin cəmiyyətlə qarşıdurmasını və daxili dünyası ilə vuruşmasını, modernizmin yaratdığı boşluqları və postmodern dövrün gətirdiyi çoxsaylı kimlik məsələlərini müzakirə obyektinə çevirir.

H.Murakaminin əsərlərindəki mövzular oxucuları arasında da xeyli müzakirələrə səbəb olmuşdur. Yazıcının 45 illik məhsuldar yaradıcılığı yapon tənqidçiləri tərəfindən birmənalı qarşılanmamışdır, bir çoxları romanlarında ictimai şüurun olmamasını qınaq obyektinə çevirmişdir. Məsələn, 1979-cu ildə “Qunzo” mükafatı qazanan ilk “Küləyin nəğməsini dinlə” əsəri görkəmli tənqidçilərin qütbləşmiş reaksiyaları-

na səbəb olmuşdur. Tənqidçilərdən Yoşimoto Takaaki və Maruyama Sayiçi gənc yazar H.Murakaminin romanını olduqca uğurlu hesab edərək ona dəstək olmuşdular. 1994-cü il Nobel laureatı Oe Kenzaburo isə H.Murakami hekayətlərindəki materialist və qeyri-obyektiv mesajları qəbul etmədiyini dilə gətirmişdi.

Bununla bərabər, digər qrup tənqidçilər H.Murakaminin 1995-ci ildən sonra yazılan əsərlərində ictimai şüur səviyyəsindəki artıma diqqət yönəldərək yazıçı üçün “qopuqluqdan bağlılığa” anlayışını istifadə etməyə başlamışdılar. Yazıçıya bu şəkildə yanaşmanın səbəbi isə sonrakı əsərlərində, məsələn, “Mexaniki quşun xronikası” (1995) romanında, “Zəlzələdən sonra” (1999) adlı hekayələr toplusunda ortaya çıxan tarixilik duyğusu ilə əlaqədar idi. Geniş mərkəzli tədqiqat obyektinə çevrilmiş sözügedən əsərlərdə romantik ironiya, qəhrəmanların qərarlı və qərarsız davranışları, 1930-cu illərdə Yaponiyanın Çinə qarşı olan təcavüzkarlığı ilə bağlı məsələlər, 1960-1970-ci illərdəki tələbə hərəkatları, 1995-ci ildəki böyük Hansin-Avaji zəlzələsi və həmin ildəki Tokio metrosundakı terror hadisəsi kimi problemlərə toxunulmuşdur. Bundan sonra Oe Kenzaburo H.Murakaminin Yaponiyanın qarşılaşdığı ictimai problemləri yazılarına daxiletmə öhdəliyi münasibəti ilə tərifləmişdi.

Açıq bir kimlik və bağlılığın olmadığı bir mədəniyyət çağında yaşayan nəsil ilə sıx bağlı olan H.Murakaminin yaradıcılığı oxucularının postmodern vəziyyətini özündə cəmləşdirmişdir. “Murakaminin yaponca yazan bir yapon yazıçısı olduğu həqiqət olsa da, daşdığı mədəni həssaslıq, əsərlərində izlənilən musiqi və filmlər, təsvir etdiyi şəhər həyatının hamısı bu globallaşan dünyada olduğu kimi gəzib dolaşan heç bir insana və ya heç bir yerə aid edilə bilməz” [15, s.34-35]. Yazıçının yaradıcılığında izlənilən valideynlərlə problemlə münasibətlər, tarixi hadisələr, fəvqəlgərçəklik və mənsubluq axtarışları kimi bir-birinə qarışan parçalanmış hekayələr postmodern nəzəriyyələri təcəssüm etdirməkdədir. “Murakaminin əsərlərində ümumiyyətlə postmodern bir mədəniyyət cərəyanını ifadə edən müəyyən elementlərin olduğu aşikardır. Gerçəkliyin təsvirlərə (görüntülərə) çevrilməsi, görüntülərin istifadə olunmuş olması, pastiş anlayışı, nostalji mövzularının üstünlüyü

və Ceymsunun postmodern tərifində tapdığımız tarixi amneziya ilə əlaqədardır” [4, s.146]. Müəllif postmodernizmi “mədəni tendensiya” adlandırarkən, Murakaminin əsərlərində postmodernizmin kapitalizmə qarşı ideoloji bir münasibət və eyni zamanda, modernizm dövründə mövcud olan bir ruh halı olduğunu nəzərdə tuturdu.

H.Murakaminin qəhrəmanları cavab tapa bilmək üçün gerçəkləri tərk etməli olduqları bir şey axtarırlar. Yazıçının parçalanmış dünyası suallarla doludur və Ceymsunun və Bodriyarın təsvir etdiyi kimi, postmodern vəziyyətin tanınması və ona yaxınlığı göstərmək üçün yazıçı nəsrində magik realizm, yumor, yadlaşma və cəmiyyətə qarşı mübarizə vasitələrindən istifadə etmişdir. Tarixi hadisələrlə əlaqələr, valideynlərlə sınıq münasibətlər, uğursuz evliliklər, pozulmuş münasibətlər, əks cinslə zəif, boş cinsi əlaqələr Murakaminin əsərləri boyu səpələnmişdir. Xarakterlər artıq gerçəkdə yaşamadıklarını, “Qoyun ətrafında macəra” romanının adsız qəhrəmanı Bokunun iş yoldaşına söylədikləri kimi, görünüş təsvirləri aləmində qaldıklarını başa düşürlər:

「同じだよ。我々がマーガリンを食べても食わなくても、結局は同じことなんだ。地味な翻訳仕事だってインチキなマーガリンの広告ユピーだって根本は同じさ。たしかに実体のないことばを我々はまきちらしている。しかし実体のあることばがどこにある？いいかい、誠実な仕事なんてどこにもないんだ。誠実な呼吸や誠実な小便がどこにもないようにさ」 [17, s.77].

“Marqarin yağı yesək də, yeməsək də eyni şeydir. Darıxdırıcı tərcümə işləri də yanılmaca kopyadan ibarətdir, təməldə bir fərq yoxdur. Əlbəttə ki, boş danışırıq, lakin mənə deyə bilərsənmi kim harada istifadə edir bu qısa kəlmələri? İndi heç bir yerdə dürüst iş yoxdur”.

Murakaminin qəhrəmanları dövrün əsas narahatlıqlarını təqlid edirlər. Hərəkatları, mübarizələri, kimlik və münasibət səyahətləri “xoşbəxtlik səfaləti” ilə doludur və onlar gerçək münasibətlərin “nəhəng bir simulakrumunda” oynadırlar [1, s.6]. Murakaminin sınıq qəhrəmanları “özlərini bütün həddən artıq rəşallaşdırma, emosionallıq, ümumiləşdirmə və fərdiləşmədən uzaq tutaraq, əvəzinə laqeydlilik və təcrid tərəfdarları olan” bir kimlik formalaşdır-

maq üçün çalışırlar [9, s.8]. P.Velçin qeyd etdiyi kimi, *“heç bir şey onların həyatında yanlış deyil, lakin bir şey səhvdir. Çoxları ağılsız təkrarlayıcı hərəkətlər və istehlakçılıq yolu ilə özlərinin bilinməyən həssas həsrətlərini doldurmağa çalışırlar”* [14, s.56]. Murakaminin baş qəhrəmanları Ceymsonun danışdığı xoşbəxtliyin səfalətini bilir və kimliyinin mərkəzinə çata bilməyəcəkləri bir səyahətə çıxırlar.

H.Murakaminin əsərləri həm beynəlxalq miqyasda, həm də çağdaş Yaponiyanın təmsilçisi olmaqla global postmodern ədəbiyyata mühüm töhfələr verir. Yazıcının kitabları beynəlxalq miqyasda çoxmədəniyyətli postmodern cəmiyyətin təsviri baxımından əhəmiyyətli hesab olunur: *“Yaponiyanın müxtəlif postmodernist yazıçıları arasında ən önəmli və ən məşhuru Haruki Murakamidir. Səthi yanaşdıqda ənənəvi axtarmaq və tapmaq hekayələrindən ibarətdir. Bununla bərabər, bunların hamısı lirik, lakin ümitsiz bir itki hissi ilə doludur”* [11, s.513].

Ç.Kavakaminin ifadə etdiyi kimi, Murakaminin əsərləri Yaponiyada yeni bir kimliyə qovuşmaq üçün əzablı yollardan keçən cəmiyyəti təsvir edərək onu yeni çoxmədəniyyətli və Qərbdən təsirlənən istehlakçı cəmiyyətdə formalaşdırır: *“Murakaminin əsərləri mükəmməl şəkildə bir vaxtlar asanlıqla əldə edilən və hətta qəbul edilən bir fərdin sosial bağlarının – özünü ailənin, şirkətin və ya ölkənin bir üzvi olaraq eyniləşdirmənin daha az davam etdiriləcək hala gəldiyi Tokionun və Yaponiyanın mövcud idraki xəritəsini təmsil edir”* [5, s.333].

H.Murakami əsərlərinin qəhrəmanları əziyyət çəkdiqləri ekzistensialist böhranı cəmiyyətdən kənarlaşma və həddindən artıq hegemon bir sistemdən qaçmaq üçün əsas şəxsiyyət axtarışında görürdülər. *“Şəxsiyyət hər hansı bir iyerarxik təmin hissəsi ola bilməz, o potensial olaraq mikrokosmosdur... Şəxsiyyət cəhd və mübarizədir, özünü və dünyanı yiyələnməkdir, köləliyi məğlub etmək, azadlığa çıxmaqdır”* [2, s.11;29]. XX əsrin bu distopiyasından sağ çıxmaq üçün H.Murakami fərdiyyətçiliyi əsas açar hesab edirdi. Materialist və korrupsiya dünyasında insanın mənəvi nüfuzunun əsasının yalnız fərdin özündə gizli olduğuna inanırdı. H.Murakaminin yazdığı fantastik əsərlərdə əsas məqam şəxsiyyətin cəmiyyətə uyğunlaşdırılması məqsədi ilə əvvəlcədən qurulmuş bir cəmiyyətdə

fərd ətrafındakı hadisələri açmaqdır. Yazıçı şəxsiyyətin maddi problemlərini aradan qaldırmağı deyil, materialist dünyadan qaynaqlanan mövcud cəhətlərə diqqət yönəldirdi. 2009-cu ildə Qüdsdə ədəbi mükafat aldıqdan sonra H.Murakami öz nitqində postmodern cəmiyyətdə hər bir insanın qarşı-qarşıya gəlməli olduğu mübarizəni belə təsvir edirdi: *“Hər birimiz demək olar ki, bir yumurtayıq. Hər birimiz kövrək bir qabıqla əhatə olunmuş, tayı-bərabəri olmayan, əvəzolunmaz bir ruhuq. Bu mənim üçün də, sizlər üçün də keçərlidir. Və biz hər birimiz yüksək, möhkəm bir divarla qarşı-qarşıyıyıq. Bu divarın bir adı var: “Sistem”. Sistem bizi qoruyur, lakin bəzən özü sərbəst həyatını yaşayır və bizi öldürməyə başlayır və bizim başqalarını soyuqqanlıqla, sistemə şəkildə öldürməyimizə səbəb olur. Sistemin bizdən sui-istifadə etməsinə icazə verməməliyik. İndi biz Sistemin özünəməxsus bir həyat yaşamasına icazə verməliyik. Sistem bizi yaratmadı, biz Sistemi yaratdıq”* [10]. Burada zənginliyin cəmiyyətə qoşulmaq üçün prioritet hesab edildiyi və 1980-ci illərdə formalaşan Yaponiya cəmiyyəti ümumi olaraq H.Murakami tərəfindən “sistem” adlandırılmışdır.

H.Murakami üçün sistem təhsili kütləvi informasiya vasitələri və sənaye istehsalını idarə etməklə kütləvi istəyi idarə edən təhlükəli bir maşındır. Yazıcının fikrincə, bu sistemlə mübarizənin yeganə yolu sistemdən ayrı bir kimlik axtarmaqdır. Bu məqsədlə fərdi şəxsiyyət qorunub saxlanılmalıdır və bunu etmək tamamilə insanın öz iradəsini həyata keçirmək məsələsidir. M.C.Streçer tipik bir Murakami qəhrəmanını bu şəkildə təsvir edir: *“Ağıllıdır, lakin intellektual deyil; təhsilli, lakin pedantik deyil; introvert, lakin nevroitik deyil”* [13, s.30]. Bu personajlar üçün xüsusi bir özəllik yoxdur, sadəcə əsərin qəhrəmanıdırlar. Bu qəhrəmanlar sistemin bir hissəsi olmaqdan imtina edirlər, şəxsiyyətlərini tapmaqda fəal olmağı seçirlər. Bu qəhrəmanlar yapon ədəbiyyatına xas tipik personajlar deyil, cəmiyyətdəki münaqişələrə qarışmama halları həddindən artıq çoxdur. Onlar tez-tez özlərini itirirlər, təklikdə olurlar, cəmiyyətlə çox az ünsiyyətə girirlər. Şəxsi səviyyədə belə başqaları ilə əlaqələrinə yön verən materialist bir cəmiyyətdə yaşadıklarının fərqi deyildir.

H.Murakaminin postmodern dünyasının qəhrəmanları nəsillərinin böhranına qarşı çıxarkən surətlərin surətlərinin-simulyakraların sultanlıq etdiyi dünyada kimlik, məqsəd və bağlılıq axtarışında “Radiohead”i dinləyirlər. “Sahildə Kafka” romanının 15 yaşlı baş qəhrəmanı Kafka evdən qaçdığına “Radiohead” qrupunun ən məşhur postmodern musiqi albomu olan “Kid A”ni seçməsi və təkrar-təkrar dinləməsi heç təsadüfi deyildir. 「それからポーチに座ってMDウォークマンでレイディオヘッドを聴く。僕は家を出てから、ほとんど同じ音楽ばかり繰り返して聴いている」 [16, s.302].

“Sonra eyvanda oturdum və pleyerimlə “Radiohead”ə qulaq asmağa başladım. Evdən gəldiyim gündən bəri təkrar-təkrar eyni musiqilərə qulaq asırdım”.

1986-cı ildən etibarən ingilis alternativ rok qrupu olaraq fəaliyyət göstərən Radiohead H.Murakami kimi əsərlərində laqeydlik, tənhalıq və cəmiyyətdən uzaqlaşmaq arzusu ilə postmodern nəslin ruh halını ehtiva etməkdədir.

O.B.Menteşe “Sanat’ta Modernizm’dən Post-modernizm’e” – “Sənətdə modernizmdən postmodernizmə” adlı məqaləsində postmodernizmin mərkəzə bir şey qoymaması və hamı tərəfindən qəbul edilmiş tək bir həqiqət fikrini inkar etməsi nəticəsində meydana gələn kaosdan və mənasızlıqdan ibarət olduğundan bəhs edərək yazır: “Postmodernistlər ilk növbədə “məna” və “həqiqət” fikirlərini tamamilə inkar edirlər. Postmodernist düşüncəyə görə kainat bir kaosdur, yəni bütöv bir məna və nizam yoxdur. Xaosu bir məna vermək səyi həmişə bir yerdə qalacaq, çünki bizi bir izaha və ya mənaya aparacağı düşünülən məlumatlar aldadıcıdır və fərqli istiqamətlərə ayrılacaqdır. Tək mərkəzli bir açıqlama ilə həqiqət olmadığı kimi, hər şeyi əhatə edəcək vahid “həqiqət” və ya “konsepsiya” da yoxdur. Mübahisəsiz olan xaosdur və bu xaosdakı insanın varlığı “absurd”dur. Postmodernizm reallığın bölünməsinə nəinki etiraf edir, əksinə onu son həddə çatdırır. İnsanın həqiqəti öz şüuruna uyğun şəkildə anlamasından belə söhbət gedə bilməz, çünki özündən başqa bir şeyi başa düşmək qabiliyyəti yoxdur (solipsizm)” [7, s.237-238]. Xaos, qarışıqlıq kimi postmodernizmin əsas xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirən H.Murakami romanla-

rının qəhrəmanları suallarla dolu dünyalarında varlıqlarının anlamını axtarırlar. Bu axtarış onları bir xeyli öncəki dövrlərə geri aparır. Cavab tapa bilmək üçün gerçəkləri geridə qoymalı olduqları bir şey axtarırlar. Nəticədə insanların özlərinin seçmədiyi yönərdə irəlilədiyinin, arzulamadığı işləri gördüyünün və hər zaman hiss etdiyi kimi sərbəst iradənin heç bir anlamının olmadığı xaosa yuvarlanırlar. “Postmodernist düşüncə tərzinin aparıcı xüsusiyyətlərindən biri dünyanın chaos kimi qavranılması – hiss olunması ilə bağlıdır” [6, s.249].

H.Murakami erkən yaradıcılıq dönməni əhatə edən əsərlərində özünə qapanmış qəhrəmanlar vasitəsilə fərdiyyətçilik və cəmiyyətdən uzaqlaşmağı əks etdirmişdir. “Küləyin nəğməsini dinlə”, “Pinbol 1973”, “Qoyun ətrafında macərə”, “Dünyanın sonu və Qızgın Möcüzələr diyarı”, “Rəqs, rəqs, rəqs” romanları bu qəbildəndir. Yapon ədəbi tənqidçisi K.Karatani 「村上春樹の風景」 — 1973

年のピンボール」 (Haruki Murakaminin mənzərəsi – 1973-cü ilin Pinbolu) adlı məqaləsində Murakaminin erkən yaradıcılıq dövrü əsərlərinin modern yapon ədəbiyyatının sonu olduğunu iddia edir. Bu iddia Karataninin “tarix və təkrar” və Şova dövrü düşüncəsinin dekonstruksiyası da daxil olmaqla bir sıra fikirlərində yer almışdır. K.Karatani tarixin inkarını, romantik istehzanı, transsendental mənliyi, xüsusi adların simvolik istifadəsini, tarixi illəri və zaman xəttlərini (daha doğrusu, onların olmamasını – G.Y.) müəllifin istifadə etdiyi ədəbi alətlər kimi təyin edir. H.Murakaminin romanlarının Yaponiyanın o zamankı siyasi və intellektual şüurunun daxili aspektlərini təsvir etməyə qadir olan yeni bir müasir ədəbiyyat növü olduğunu bildirir. 1980-ci illərin əvvəlini və sonunu əhatə edən H.Murakami araşdırmalarının nəticəsi olaraq onu Oe nəslindən sonra ortaya çıxan yeni müəllif tipinin nümayəndəsi olduğunu təsbit edir.

H.Murakaminin romantik istehzası, dəyərlərin tərs olması və gerçəklikdən qaçması erkən romanlarındakı personajların adlandırılmasında da təzahür edir. Yazıçı “Küləyin nəğməsini dinlə”, “Pinbol 1973”, “Qoyun ətrafında macərə”, “Dünyanın sonu və Qızgın möcüzələr diyarı” romanlarının baş qəhrəmanlarına tam ad ver-

məkdən çəkinir, xüsusi adı olmayan yan personajların təsvirlərini artırır. Məsələn, “Pinbol 1973” əsərinin qəhrəmanı kiçik mənzilini bölüşdüyü əkiz personajları “208” və “209” olaraq xatırlayır. “Küləyin nəğməsini dinlə” romanında qəhrəmanın bir qızın onda dərin təəssüratlar buraxdığını xatırlamasına baxmayaraq, sadəcə “yatdığım üçüncü qız” adlandırılır.

1960-cı illərin sonlarındakı tələbə hərəkatlarından təxminən on il sonra yazılmış bu əsərlərdə Murakaminin dövrün əks mədəniyyətini yad etməsi istefa edən baxışı və hər şeyin keçmişdə gizli olduğu hissini ortaya çıxarmışdı. Murakaminin Yaponiyaya və onun siyasi quruluşuna qarşı müqaviməti və inamsızlığı bu romanlardakı dərin axın kimi də qəbul edilə bilər. Daim dəyişən qlobal mədəniyyət müasir Yaponiyanın siyasi, iqtisadi və sosial mədəniyyətinə güclü təsir göstərir, yapon cəmiyyətindəki fərdlərin öz fərdiyyətlərini necə quracaqları mövzusunda da ciddi dəyişikliklər yaradır. Köhnə ənənələrin yapon cəmiyyətindən tamamilə yox olmasının qarşısını almaq üçün yeni narahatlıqları və anlayışları əhatə edəcək şəkildə uyğunlaşdırılma-

lıdır. Rəqəmsal mühitdən asılı olan qloballaşan texnoloji mədəniyyətin davamlı inkişafı və məlumatların əmtəə kimi işlənməsi, getdikcə daha çox Yaponiya mədəniyyətini xarici təsirlərə bürüyür. Murakami romanlarındakı qəhrəmanların hərəkatları və reaksiyaları ilə bu təsirlərin ənənəvi yapon dəyərlərinə necə təsir etdiyini göstərir. Eyni zamanda, yapon ənənəsinə sadıq qalmaqla qloballaşan şəxsiyyət ideyasını qəbul etmək üçün bir yol hazırlayır. Murakami əsərlərində ancaq yapon cəmiyyəti üçün deyil, eyni zamanda, qlobal bir kimlik böhranının da mövcudluğu izlənilir. Yazıcının “1Q84”, “Dünyanın sonu və Qızgın Möcüzələr diyarı” kimi romanlarında fərdin yaşadığı qlobal təcrübə, mədəniyyətlərarası əlaqələr və qeyri-müəyyən dünya mənzərəsi cəmiyyətin kimlik böhranını daha geniş miqyasda təqdim edir. Sistemlərin əvvəllər olduğu kimi sabit olmaması postmodern dünyada insanların özlərini tapmasında böyük çətinliklər yaradır ki, qloballaşma, yeni texnologiyalar və sosial dəyişikliklər fərdin yerini və kimliyini daha da mürəkkəbləşdirir.

Nəticə / Conclusion

Haruki Murakaminin əsərləri postmodern dünyanın xüsusiyyətlərini və bu dünyanın gətirdiyi kimlik böhranını, fərdin bu şəraitdə özünü tapmaq üçün etdiyi mübarizəni çox dərin bir şəkildə əks etdirir. Murakaminin əsərlərində insanın daxili dünyası ilə cəmiyyətin təzyiqləri arasında yaranan ziddiyyətləri və qarşıdurmaları, fərdlərin öz kimliklərini anlamaqda yaşadıkları çətinlikləri, fərqli mədəniyyətlərin və cəmiyyətlərin bir-biri ilə toqquşması əsas mövzu olaraq

diqqəti cəlb edir. Murakami müasir postmodern yapon cəmiyyətində kimlik böhranını yaratmış “fərd” və “sistem” arasındakı qarşıdurmanı təqdim edir. Nəticə etibarilə, Haruki Murakaminin əsərləri cəmiyyətin zamanla necə dəyişdiyini və bu dəyişikliklərin fərdlərin kimliklərinə necə təsir etdiyini anlamağa yönəlmişdir. Murakaminin yaratdığı dünyada hər şey sadə bir sualdan ibarətdir: İnsan kimdir və bu mürəkkəb postmodern dövrdə özünü necə tapacaq?

Ədəbiyyat / References

1. Baudrillard, J. Simulacra and Simulation; trans.by: Sh.F.Glaser – Michigan: Michigan University Press, 1994.
2. Berdyayev, N.A. İnsanın köləliyi və azadlığı barədə; tərc. ed. V.Azəryar. Bakı: Qanun Nəşriyyatı, 2018.
3. Frentiu, R. Contemporary Japanese Literature in its Transition Towards the New Postmodern Humanism: Haruki Murakami. Asian and African Studies, 2011, XV/3, p.59-68.
4. Japanese Encounters with Postmodernity; ed. J.P.Arnason, Y.Sugimoto. London: Kegan Paul International, 1995.
5. Kawakami, C. The Unfinished Cartography: Murakami Haruki and the Postmodern Cognitive Map. Monumenta Nipponica, 2002. Vol. 57, No. 3, p. 309-337.

6. Quliyev, Q.H. Ədəbi cərəyanlar və istiqamətlər. Bakı: “OL” NPKT, 2019.
7. Mentşe, O.B. Sanat'da Modernizm'den Post-modernizm'e. Ankara: Littera Edebiyat Yazıları, 1992. III cilt, s.236-240.
8. Miyoshi, M. Against the Native Grain: The Japanese Novel and the “Postmodern” West / Postmodernism and Japan; ed. M.Miyoshi, H.D.Harootunian. London: Duke University Press, 1997, p.143-168.
9. Murakami, F. Postmodern, Feminist and Postcolonial Currents in Contemporary Japanese Culture: A Reading of Murakami Haruki, Yoshimoto Banana, Yoshimoto Takaaki and Karatani Kōjin. London: Routledge, 2005.
10. Murakami, H. Always on the Side of the Egg. Israel News, February 17, 2009. URL: <https://www.haaretz.com/israel-news/culture/1.5076881>
11. Postmodernism and Japan. M.Miyoshi, H.D.Harootunian. Durham: Duke University Press, 1997.
12. Strecher, M. Beyond “Pure” Literature: Mimesis, Formula, and the Postmodern in the Fiction of Murakami Haruki. USA: The Journal of Asian Studies, 1998, Vol. 57, No. 2, p.354-378.
13. Strecher, M.C. Dances with sheep: The quest for identity in the fiction of Murakami Haruki. Michigan: University of Michigan Press, 2002.
14. Welch, P. Haruki Murakami's Storytelling World. Oklahoma: World Literature Today, 2005. 79 (1), p.55-59.
15. Yomota, I. How to view the “Haruki Boom” / Wild Haruki Chase: Reading Murakami Around the World. Berkley: Stone Bridge Press, 2008, p.33-37.
16. 村上春樹. 海辺のカフカ(上). 日本: 新潮社, 2005.
17. 村上春樹. 羊をめぐる冒険. 東京: 講談社, 2016.

Харуки Мураками и кризис идентичности в обществе: постмодернистский мир, индивидуум и система

Гюльнар Юнусова

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА

E-mail: g.yunusova@lit.science.az

Резюме. Харуки Мураками, как один из самых ярких представителей постмодернистской литературы, изображает сложность постмодернистской эпохи и внутренний мир личности особым образом. Постмодернистская эпоха характеризуется распадом грандиозных нарративов, ослаблением устойчивых идеологий и систем. В этот период люди дистанцируются от ранее существовавших социальных и культурных структур и ищут новое место для себя. Мураками искусно описывает внутренние и внешние борьбы своих героев в их поисках идентичности и осознания своего существования. В произведениях Мураками личность борется с различными ролями, которые общество навязывает ей, но эта борьба часто приводит к чувствам одиночества и отчуждения. Иногда Мураками использует вопросы о параллельных мирах и реальности, чтобы осветить релятивизм существования личности. В постмодернистском мире идентичность не является фиксированной и должна постоянно реконструироваться. Препятствия, с которыми сталкивается личность в поисках своей идентичности, не только те, что навязывает общественные нормы, но и неопределенности внутри их собственного внутреннего мира.

Герои Мураками, отвергая роли и ожидания, которые общество назначает им, пытаются найти свою внутреннюю идентичность, но этот процесс не всегда приводит к успеху. Это поднимает глубинные человеческие вопросы о неспособности личности найти свое место в мире, где она постоянно пытается понять свое существование и сталкивается с обществом в этом процессе.

Ключевые слова: Харуки Мураками, постмодернизм, индивидуум, идентичность, общество